

Jolanta Pasterska
Uniwersytet Rzeszowski

**Zaproszenie do publikacji w piątym numerze
„Tematów i Kontekstów” pt. *Polska proza nowa
i najnowsza***

Od niemal ćwierćwiecza literaturoznawcy, krytycy i czytelnicy z różnym nasileniem utyskują na współczesną polską prozę. Pisze się o jej niskim poziomie artystycznym, albo o wydumanym filozofowaniu, albo jeszcze o zbytnej uległości wobec pop-kultury i podporządkowaniu wymogom mass-mediów. Szokuje, robiąca zawrotną karierę, kategoria prowokacji artystycznej. Przyjmuje się niezwykle entuzjastycznie nowe debiuty pisarzy, którzy często zwiedzeni szybkim sukcesem komercyjnym osiadają na laurach i „produkują” kolejne „duplikaty” swoich juveniliów, stając się sezonowymi gwiazdkami pop-kultury. Modom ulegają też starsi twórcy, próbujący – z różnym skutkiem – wcisnąć się w ten nowo skrojony literacki garnitur. Z drugiej strony publiczność czytelnicza/czytająca otrzymuje prozę dojrzałą, twórczą, wyrafinowaną, która zmusza – w obliczu zachodzących zmian – do innych odczytań, wymaga obrania odmiennego warsztatu interpretacyjnego, korzystania z innych narzędzi badawczych. Pastisz, (auto)ironia, gra z konwencjami wydają się podstawowymi wyznacznikami nowej prozy. W wymiarze ideowym dominuje kwestia stosunku do religii, problem tożsamości (etnicznej i płciowej – literatura lesbijska i gejowska), fascynacja postkolonializmem i antropologią kulturową. Proza ta ubrana więc w nowe znaczenia jest odpowiedzią na wyzwania współczesności pozaliterackiej. W gąszczu nowych debiutów, zalewie różnego rodzaju artystycznych eksperymentów i pisarskich happeningów, nachalnych zabiegów PR łatwo jest się zagubić i pobłądzić. Dlatego właściwie od czasu tzw. przełomu, czyli 1989 r., toczy się dyskusja na temat oblicza nowej literatury¹. Literaturo-

¹ Zagadnienia te były przedmiotem dyskusji opatrzonej tytułem *Idee, tematy i tradycje ostatniego dwudziestolecia*. Zob. *20 lat literatury polskiej 1989–2009. Idee, ideologie, metodologie*, red. I. Iwsiów, A. Galant, Szczecin 2008. Problem ten poruszają także autorzy takich monografii, jak choćby: *Pisać poza rok 2000*, red. A. Lam, T. Wroczyński, Warszawa 2002; *Świat nowej prozy*, red. S. Jaworski, Kraków 2001; *Inna literatura? Dwudziestolecie 1989–2009*, red. Z. Andres, J. Pasterski, Rzeszów 2010.

znawca, krytyk i czytelnik stają przed zasadniczymi dwiema kwestiami: jaka to proza? i jak ją czytać? W dalszej perspektywie zaś pojawia się pytanie o „mody” i drogi poszukiwań nowej prozy.

Po pierwsze, potrzebne wydaje się omówienie przyczyn, wskazanie źródła zmian tkwiących „na zewnątrz” literatury, związanych z transpozycjami kulturowymi, psychologiczno-społecznymi i socjologicznymi oraz ustalenie stopnia i kierunku zależności od nich dominujących praktyk pisarskich. Sprawą ważną zatem jest wskazanie, w jaki sposób, jakimi środkami opisu nowa proza realizuje owe wyzwania współczesności. Przyjęcie perspektywy ostatnich dwudziestu pięciu lat zakłada więc realizację celu poznawczego i funkcjonalnego. Zapropionowana cezura zawiera w sobie dość bogaty obszar lekturowy z autorami o mocno zróżnicowanej świadomości estetycznej. Na interpretatorsko-krytycznym stole chirurgicznym ostatniego ćwierćwiecza pojawiają się wszak tacy pisarze, jak: Dorota Masłowska, Wojciech Kuczok, Mariusz Sieniewicz i Michał Witkowski. Wypada więc zadać pytanie o dalsze losy tych błyskotliwych debiutów lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Jakie miejsce zajmuje ich twórczość *anno domini* 2014? Nurtuje nas także ustalenie kierunków przemian (bądź nie) w twórczości pisarzy o ustalonej już dziś pozycji, na przykład Pawła Huellego, Stefana Chwina, Andrzeja Stasiuka, Olgi Tokarczuk. Wreszcie interesujący wydaje się model prozy tworzonej na początku XXI w. przez „starych emigrantów” (Piotr Guzy, Janusz Głowacki, Krzysztof Maria Załuski), i dalej: jaki charakter ma proza tworzona przez najmłodszych (e)migrantów (Piotr Czerwiński, Adam Miklasz, Joanna Pawluśkiewicz). Ważnym zagadnieniem jest też odradzająca się pręźnie literatura obywatelska, polityczna (Jarosław Rymkiewicz, Andrzej Zieniewicz, Bronisław Wildstein). Rodzi się zatem pytanie o proponowaną przez pisarzy „ideę nowej Polski” i „nowych Polaków”, a tym samym o patrona tej prozy (Gombrowicz czy Conrad?) Należałoby zapytać też o silnie akcentującą swoją obecność literaturę kobiecą i feministyczną/genderową (Manuela Gretkowska, Joanna Bator, Izabela Filipiak). Na ile „kobieca perspektywa” okazuje się przydatna w uprawianiu literaturoznawstwa, a może jest jedynie jednym z modnych dziś post-trendów?

Obrany kontekst czasowy pozwala zatem na obserwację i opis tego, co „nowe” i „odmienne”, oraz tego, co uległo przekształceniom. Umożliwia wskazanie punktu zwrotnego przeobrażeń. Zmusza do zastanowienia się i sprawdzenia, które spośród cech współczesnej literatury należących do jej tradycyjnego (myślowego i formalnego) asortymentu trwają nadal. Wreszcie jednym z najważniejszych zadań jest próba odpowiedzi na pytanie o wartość i o przyszłość współczesnej polskiej prozy. Jaki ma być jej „życzeniowy” model?

Rzecz jasna, równie ciekawi nas aspekt funkcjonalny nowej prozy. Spójrzmy więc na wartość współczesnej prozy z perspektywy dydaktyki akademickiej. Zastanówmy się, jak obecny jej stan przekłada się na stosowane w uniwersyteckiej praktyce metody i formy pracy z adeptami polonistyki.

Czym kierują się akademicy, sporządzając tzw. listę lektur prozy najnowszej? Dlatego drugi krąg tematyczny tworzą pytania z zakresu dydaktyki akademickiej (polskiej i zagranicznej) oraz praktyki szkolnej. Interesują nas tutaj propozycje nowych oryginalnych odczytań oraz praktyczne zastosowanie współczesnych metodologii literaturoznawczych i kulturoznawczych, a także problem dokonywanych wyborów lekturowych i sposób odbioru nowej prozy przez studentów i młodzież szkolną. Pytamy również o to, jak wygląda odbiór polskiej prozy za granicą – na zagranicznych polonistykach, literaturoznawstwie, komparatystyce, kulturoznawstwie. Których pisarzy polskich preferują obcokrajowcy, z czego to zainteresowanie wynika?

Zapraszamy więc do rozmowy nad obecnym stanem współczesnej polskiej prozy i jej diagnozą na przyszłość.

Invitation to Publish in the Fifth Issue of “Tematy i Konteksty” entitled *The New and the Latest Polish Prose*

Summary

This is to announce the content of the next issue of “Tematy i Konteksty”, which was given the title *The New and the Latest Polish Prose*.

Key words

the latest Polish prose, transformation, themes, prose writers

Słowa kluczowe

polska proza, przemiany, tematy, prozaicy